

Annika Pasanen annika.pasanen@gmail.com

Guovdageaidnu, njukčamánnu 2017

GIELLALÁVGU JA GIELLABEASSI

GIELLALÁVGU – MII DAT LEA?

- ✖ **Gielaoahpahanvuohki**, mas giella oččoduvvo lunddolaš birrasis, lunddolaš gulahallama ja buđaldeami bokte
- ✖ **Gielaoahpahanprográmma**, man bokte eanetlogugielat mánńá oahppa mánáidgárddis ja/dahje skuvllas guovllu nuppi giela / unnitlogugielan / vieris giela
- ✖ Giellalávggu vuođđojurdda lea, ahte mánńá bastá oahppat seammá áiggi máŋga giela, ja ahte son oahppá giela buoremusat gullama ja hállama bokte. Giellalávggus giella lea doaimmaid gaskkaoapmi

IEŠGUDETLÁGAN GIELLALÁVGUTIIPAT

- ✖ **Árrat, dievaslaš giellalávgu:** Álgá, go mánna lea vuollel skuvlaahkásaš. Álggus giella geavahuvvo buot doaimmain, dasto šaddet eanetlogugiella ja eará gielat mielde.
Dábáleamos ja beaktileamos giellalávgumálle
- ✖ **Oassálas giellalávgu:** Doaimmain geavahuvvojít sihke dat lávgogiella ahte mánáid vuosttas giella
- ✖ **Ájihuvvon giellalávgu:** álgá, go mánna lea 9-10 -jahkásaš
- ✖ **Maŋŋit giellalávgu:** álgá, go mánna lea 11-14 -jahkásaš
- ✖ **Ráves olbmuid giellalávgu**
- ✖ **Guovtteguvllot giellalávgu:** Joavkus leat mánát guovtte eará giellajoavkkus, eaige sii álggus máhte guđe guoimmiideaset gielaid. Doaimmain geavahuvvojít seammá ollu goabbáge giella, ja ulbmilin lea buot mánaid šaddan guovttegiellagin
- ✖ **(Giellariššu:** Gielaoahpahanbottut duollet dálle, giellalávgumetoda mielde)

GIELLALÁVGUMETODA VUOÐÐOPRINSIHPAT

- ✖ **Okta olmmoš – okta giella:** ráves olbmot, geat barget mánáiguin, hállet mánáide ain dihto giela
- ✖ Giellalávgobargit hállet mánáide lávgogiela álggu rájis, buot dilálašvuodain. Mihkkege ii jorgaluvvo máná eatnigillii / eanetlogugillii
- ✖ Mánát ožžot hállat man beare giela halidit; áiggi mielde sin roahkkasmahtet geavahit lávgogiela
- ✖ Bargit áddejjit mánáid eatnigiela / eanetlogugiela ja reagerejit dasa, maid mánát hállet eanetlogugillii
- ✖ Vai mánát áddegoaðášedje buorebut, bargit geavahit govaid ja mimihka, hállet čielgasit ja geardduhit hui ollu

FRÁNSKKAGIELALAŠ GIELLALÁVGU KANADAS

- ✖ Giellalávgu valdojuvvui atnui vuosttažin Kanada Quebecis 1960-logus. Eangalašgielat mánáid vánhemat gáibidedje beaktilut fránskagiela oahpahusa, vai maiddái eangalašgielat mánát šaddášedje guovttegiellagin
- ✖ Giellalávgu ollášuvvá iešguđet guovlluin ja skuvllain iešguđetlähkai. Dat álgá mánáidgárddis, vuosttas luohkás dahje 5.-6. luohkás
- ✖ Bivnnuheamos Kanada nuortaosiin, erenomažit New Brunswick eanangottis ja Prinssa Edward suollus. Dain guovlluin sullii 19 % skuvlaohppiin oassálasttet giellalávgui. Olles Kanadas proseantalohku lea sullii 7
- ✖ Alit oahpu lea vejolaš váldit Kanadas eangalašgillii, franskkagillii dahje guovtte gillii máŋga sajiin

GIELLALÁVGU BIRRA MÁILMMI

- ✖ lirigielalaš giellalávgu Irlánddas
<http://en.wikipedia.org/wiki/Gaelscoileanna>
- ✖ Bretongielalaš giellalávgu Davvioarji-Fránskkas Brittany guovllus
[http://en.wikipedia.org/wiki/Diwan %28school%29](http://en.wikipedia.org/wiki/Diwan_%28school%29)
- ✖ Gaelgielalaš gielalávgu Skotlánndas
[http://en.wikipedia.org/wiki/Gaelic medium education in Scotland](http://en.wikipedia.org/wiki/Gaelic_medium_education_in_Scotland)
- ✖ Baskigielalaš giellalávgu Baskieatnamis (eanaš oassi Spánska bealde) <http://en.wikipedia.org/wiki/Ikastola>
- ✖ Manksgielalaš giellalávgoskuvla Britannia Man-suollus
http://en.wikipedia.org/wiki/Bunscoill_Ghaelgagh
- ✖ Walesgielalaš giellalávgu Walesis (+Londonas)
[http://en.wikipedia.org/wiki/Welsh medium education](http://en.wikipedia.org/wiki/Welsh_medium_education)

ESTTEGIELALAŠ GIELLALÁVGU ESTTEEATNAMA RUOŠŠAGIELALAŠ GUOVLLUIN

- ✖ Estteeatnamis giellalávgu fállojuvvo ruoššagiellagiide vai sii ohpet esttegiela, mii ii buot guovlluin dáhpáhuva iešalddes
- ✖ Giellalávgoprográmma álggii 1998, ja dan koordinere Estteeatnama oahpahusministeriija **Keelekümbuskeskus**, 'Giellalávgoguovddáš'
- ✖ Barggus sii leat oažun doarjaga ja skuvlema Kanadas ja Suomas
- ✖ Giellalávgojoavkkut ja –luohkát doibmet Estteeatnama guovlluin, main eanetlohkun leat ruoššagiellagat, dego Narva, Kohtla-Järve ja Tallinna gávpogiin
- ✖ Prográmmii gullet iešguđet mállet: giellalávgu, mii álgá mánáidgárddis dahje skuvllas ja maiddái mañjit giellalávgu
- ✖ <http://kke.meis.ee>

RUOTAGIELALAŠ GIELLALÁVGU SUOMAS I

- ✖ Giellalávggu buvttii Supmii 1970-logu loahpas **Vaasa universitehta** professor **Christer Laurén**, guhte lea dassážis maiddái ollu dutkan Suoma ruotagielalaš giellalávggu
- ✖ Giellalávgu álggii Vaasas lagi 1987 vánhemiid gáibádusaid vuodul; das maŋŋá dat lea leavvan Suoma eará osiide
<http://www.uwasa.fi/kielikylpy/lyhyesti/vaasassa/>
- ✖ Giellalávgodutkamuša guovddášsadji lea ain Vaasa universitehtta; doppe doaibmá Giellalávggu ja máŋgagielatvuodja guovddáš. Dutkamuša lassin sii ortnejit giellalávgoskuvlejumi

RUOTAGIELALAŠ GIELLALÁVGU SUOMAS II

- ✖ Mánná álggaha giellálávggu mánáidgárddis 4-5 – jahkásazžan
- ✖ Mánáidgárddis giellalávgu lea dievaslaš
- ✖ Dasto mánná sirdásuvvá skuvlla giellalávgoluohkái
- ✖ Giellalávgoluohkát doibmet suomagielalaš skuvllain, vai giellalávgumánát oččodit kultuvrralaš doarjaga ja identitehta guktuin gielain
- ✖ Vuolleluohkáin eanaš oassi oahpahusas lea ruołtagillii. Suomagiella oahpahuvvo ain suomagillii. Vehážiid mielde suomagielalaš oahpahus lassána, ja vuođđoskuvlla badjeluohkáin dat lea sullii 50 %

GIELLALÁVGU VS. "DÁBÁLAŠ" GIELLAOAHPAHUS

- ✖ Giellalávgumetoda vuodđu lea oalle ovttageardán: nuppe giela oahppan gullama ja hállama bokte, dego ruovttugiela oahppan
- ✖ Mii leat hárjanan dasa, ahte giellaoahpahus lea ortnejuvvon aibbas earaláhkai: giella oahpahuvvo sierra giellaoahpahusdiimmuin, ovttaskas sániid bokte, giellaoahpa bokte.
- ✖ Dábálaš giellaoahpahusas giella lea oahpahusa čuožáhat. Giellalávggus giella lea doaimmaid gaskaoapmi, man bokte mánát vásihit mánáidgárddi dahje skuvlla dábálaš árgabeaivvi. **Giela oahpahallan vs. giela oččodeapmi.**
- ✖ Giellalávggus deattu lea hállojuvvon giela áddemis ja giela hállamis, ii čállimis iige giellaoahpas, dego giellaoahpahusdiimmuin dávjá lea
- ✖ Giellaoahpahusas oppanassiige (skuvla, ráves olbmuid oahpahus) lea vejolaš geavahit giellalávggu metodaid, ja ain eanet dálá áiggi geavahitge

GIELLALÁVGGU KRITISEREN

- ✖ Giellalávgu lea álggu rajis ja juohke sajis kritiserejuvvon. Dat lea áddehahti, go olbmot jurddášit giellaoahpahusa ja gielaoahppama ovttagielatvuodja norma ja skuvlla oahpusmetodaid vuodul, ja giellalávgu earrána dain máŋgaláhkai
- ✖ Dábálaš ákkat giellalávvggu vuostá: Das šaddet mánáide streassa ja traumat. Das čuovvu beallegielalašvuhta. Boađusin leat váttisvuodat giellaoččodeamis, skuvllavázzimis ja manit oahpuin. Dat sirre mánáid eará servodagas. Dat lea unna elihta ideologalaš ja politikhkalaš buđalden

	Kielikyly	Kielipesä
toimintaperiaate	henkilökunta puhuu vain kohdekieltä, lapset saavat valita kielen vapaasti	sama kuin kielikylvyssä
in-putin määrä	mahdollisimman suuri, yleensä noin 8 h päivässä ja 5 pv viikossa	sama kuin kielikylvyssä
päättavoite: yhteiskunta	kaksikielisyyden ja kielellisen tasa-arvoisuuden vahvistaminen	käynnistää uudelleen uhanalaisen kielen siirtyminen sukupolvelta toiselle
päättavoite: lapsi	toiminnallinen kaksikielisyys	toiminnallinen kaksikielisyys; integroituminen vähemmistökieliyhteisöön ja –kulttuuriin
kohdekieli	maan tai alueen toinen virallinen kieli	uhanalainen vähemmistökieli
kohderyhmä	kielellinen enemmistö	kielellinen vähemmistö, mahdollisesti lisäksi enemmistö
aloittamiskä	5 vuotta	niin varhain kuin mahdollista
perheen rooli	aktiivinen, sitoutunut; enemmistökielessä pysyminen	aktiivinen, sitoutunut; vähemmistökielen käytön lisääminen
jatkuvuus päivähoidon jälkeen	koulussa kielikylpyluokka, jossa aluksi kaikki opetus kohdekielellä, lopulta noin 50 %	sama kuin kielikylvyssä, mutta uhanalaisten kielten heikosta asemasta johtuen ei aina onnistu

MII LEA GIELLABEASSI?

- ✖ Árrat, dievaslaš giellalávgu unnitlogugillii
- ✖ Vuollel skuvlaahkásaččaid beaivedikšu, mas bargit hállet mánáide álggu rájis buot doaimmain duššebeare unnitlogugiela
- ✖ Biras, mii lea huksejuvvon giela sirdáseami dihte dakkár dilis, mas dat ii šat (doarvái / ollenge) sirdás ruovttus vánhemiiin mánáide

GIELLA BEASI DEHÁLEAMOS PRINSIHPAT I: BARGIT JA MÁNÁT

- ✖ Bargit hállet mánáide vuosttas bottu rájis duššebeare unnitlogugiela
- ✖ Mihkkege ii jorgaluvvo eanetlogugillii, ii álggusge, go mánát eai vel ádde unnitlogugiela
- ✖ Mánát ožžot hállat eanetlogugiela, dat ii gildojuvvo; bargit čájehit mánáide, ahte sii ađđejit sin, reagerejit sin ságaide
- ✖ Áiggi mielde bargit roahkkasmahttet mánáid geavahit unnitlogugiela, muhto dallege dat ii leat bággu
- ✖ Giellabeassi galggašii leat nu ruovttulágán go vejolaš; bargit galget leat nu olus, ahte sis lea áigi ja návccat stoahkat ja háleštit mánáiguin, váldit juohke máná vuhtii, addit buohkáide fuomášumi

GIELLABEASI DEHÁLEAMOS PRINSIHPAT II: BEARAŠ JA SEARVVUŠ

- ✖ Doaimmat galget juohke sajis vuolgit báikálaš servoša motivašuvnnas ja vánhemiid friddja válljemis
- ✖ Giellabeassi okto ii baste gádjut giela; dat galggašii leat okta oassi viidásut giellaealáskahttindoaimmain, mas leat mielde ruoktu, skuvla ja olles servodat
- ✖ Bearrášiid čatnašupmi lea dehálaš; ulbmilin lea, ahte giellabeasi mielde unnitlogugiela geavaheapmi bearrašiin lassána

GIELLABEASI ÁLGGÄHEAPMI: VUOSTTAS BEAIVVIT

- ✖ Giellabeassái sáhttet boahtit mánát, geat hállet jo bures eanetloguguela / máhttet věháš unnitloguguela / eai hála vel mange giela
- ✖ Bargit váldet mánáid vuostá unnitlogugillii
- ✖ Bargit dahket mánáide čielgasin dan, ahte áddejít sin, vaikko eai hálage seammá giela: sii reagerejit mánáid ságaide, kommenterejit daid, oassalasttet sin stohkosiide jna.
- ✖ Vánhemat galget jo ovdalgihtii ruovttus muitalit mánáide, mas lea gážaldat
- ✖ Mángii mánáide addojuvvo muhtun iežas symbola, figuvra, mii gávdno máná stuollus, seangas jna.

MO VEAHKEHIT MÁNÁ ÁDDEGOAHTIT?

- ✖ Erenomažit álggus: bargi hállá hihtásit ja čielgasit, atná fuola das ahte mánná oaidná su, geavaha dihto áššiin háladettiin ain seammá sániid
- ✖ Govaid ja dingaid geavaheapmi ipmirdeami doarjagin; vuos sátni, dasto govva!
- ✖ Láhttagiela, mimihka mearkkašupmi, "gieđaiguin hállan"
- ✖ Dan, maid mánná dadjá eanetlogugillii, bargi geardduha unnitlogugillii: "*Kato minkälainen nalle mulla on!*" → "*Jáá tust lii taggaar njobžâ, vuoi mon hitruus njobžâ!*"
- ✖ Lávllastohkosat, lávlagat ja divttat ovttas govaiguin

PASSIIVALAŠ GIELLA DÁIDDU OVDÁNEAPMI

- ✖ Álgá dálán vuosttas beivviin
- ✖ Álggus mánná áddegoahtá daid sániid ja frásaid mat geavahuvvojit dávjjimusat
- ✖ Nu maiddái daid sániid ja frásaid, maidda son liiko eanemusat
- ✖ Moadde vähku siste mánná dábálaččat áddegoahtá dábaleamos gázaldagaid, ávžžuhusaid ja gildosiid
- ✖ Moadde mánu siste mánná dábálaččat áddegoahtá deháleamos sisdoalu das, maid bargit sutnje beaivválaččat háleštit
- ✖ Mearkkašahti das lea ságaid guovddáš sisdoallu, ii ovttaskas sániid ádden
- ✖ Jus mánná gullá unnitlogugiela dušše bargiin, son sáhttá hárjánit sin personnalaš hállanvuohkái nu, ahte ii ádde eissige seammá bures eará hálliid!

AKTIIVALAŠ GIELLADÁIDDU OVDÁNEAPMI

- ✖ Dat lea dávjá ollu hihtásut go passiivalaš giellaoččodeapmi
- ✖ Earut mánáid gaskkas leat hui stuorit
- ✖ Vuosttas lávki: mánná geardduha sániid ja frásaid ráves olbmuid manjís
- ✖ Maiddái: mánná geavaha unnitlogugiela sániid eanetlogugiela háladettiin: "*En mie halua olgos!*" "*Anni varasti minun sukkápuuvsah!*"
- ✖ Muhtun mánát seaguhit dahje ovttastahttet gielaid álggu rájis, nuppit fas hállagohtet olles cealkaiguin dihto gillii, muhto kánske manjjeleappot
- ✖ Mánát geavahišgohtet oahpes frásaid dábálaččat viehka johtilit: dearvvaheapmi, giitin, gieldin jna.
- ✖ Muhtun mánát eai daja sánige unnitlogugillii ovdm. vuosttas guovtte jahkái
- ✖ Bargit ja vánhemat fertejit bissut hui gierdavažžan! Máná guovttagielaiduvvan lea guhkes proseassa, ja dasa gullet iešguđetlágan muttut

MO ROAHKKASMAHTTIT MÁNÁ HUPMAT?

- ✖ Adde mánnái áiggi ja saji dadjat ieš!
- ✖ Vástit máná eanetlogugielalaš ságaide unnitlogugillii; adde sutnje sániid maid son dárbbaša
- ✖ Roahkkasmahte su geavahit unnitlogugiela dain fáttáin, main son berošta eanemusat
- ✖ Ále darván máná giellafeaillaide negatiivalaččat, muhto adde sutnje positiivalaččat rievttes málle
- ✖ Reagere positiivalaččat máná juohke figgamuššii geavahit unnitlogugiela
- ✖ Háste máná hupmat: "*Donhan gal máhtát dan maid sámegillii, amma nu!*"
- ✖ Iešguđetlágan vuogit "bálkkašit" máná giela geavaheamis: ovdm. sátnemuorra, masa merkejuvvojit su geavahan sánit ja cealkagat

MEIJÄN SANAPUUT

GIELLABEASI ULBMILAT I: MÁNNÁ

- ✖ Seammá ulbmilat go álo máná bajásgeassimis: máná dorvvolašvuohtha, buresveadjin ja ovdáneapmi buot deháleamosin
- ✖ Synkronalaš guovttagielatvuohtha: mánná oahppá seammá áigge eanetlogu- ja unnitlogugiela
- ✖ Doaimmalaš guovttagielatvuohtha (*functional bilingualism*) skuvlaagi rádjái: mánná ipmirda unnitlogugiela bures, bastá buktit iežas jurdagiid ja dárbbuid olggos unnitlogugillii ja doaibmat unnitlogugielalaš dilálašvuodđain

GIELLABEASI ULBMILAT II: BEARAŠ JA SEARVVUŠ

- ✖ Unnitlogugiela prestiisa (árvu, árvvus atnin, bivnnuhisvuhta) stuorru servošis ja servodagas
- ✖ Unnitlogugiela geavaheapmi lassána bearrašiin
- ✖ Diehtu guovttagielatvuodja birra leavvá, doaladumit šaddet eambbo positiivalažjan
- ✖ Giela geavaheapmi viidána olles servošis: ođđa hállit → ođđa dárbbut ja návccat
- ✖ Giella sirdásuvvan čuovvuuvaš sohkabuolvái; gielladili dearvvasmuvvan

DÁBÁLAŠ GÁŽALDAGAT JA VÁTTISVUOÐAT

- ✖ Mángagielat máná gielalaš ovdáneapmi : maŋjonago dat, hehtt ego dat geannu?
- ✖ Gielaid ovttastahttin máná hállamis: beallegielatvuoh tago?
- ✖ Manin mánná ii hálagoađe giela, vaikko ádde dan bureš?
- ✖ Maid dahkat, jus mánná ii liiko unnitlogugiela gullamii dahje geavaheapmái?
- ✖ Maid dahkat, jus fuolkiin dahje eará olbmuin leat negatiiva doaladumit gielabeasi ja unnitlogugiela hállama guovdu?
- ✖ Manne livččii nu váralaš hállat mánáide maiddái eanetlogugiela, goittotge álggus?
- ✖ Gánnehago addit máná giellabeassái, jus son ii beasa gullat giela ruovttus?
- ✖ Leago giellabeasis mihkkege ávkkiid, jus skuvlaoahpahus lea goittotge eanetlogugillii?

MAKKÁR LEA BUORRE GIELLABEASSEBARGI?

- ✖ Motivašuvdna giellaealáskahttinbargui
- ✖ Gielalaš diđolašvuhta: bargi galgá váldit vára das, man giela son hupmá (guovttagielat olmmoš ii ain fuobmá dan!)
- ✖ Jeargalašvuhta, nágár vuhta: bargi galgá bissut unnitlogugielas, vaikko muhtumin livččii miella molsot eanetlogugillii
- ✖ Vuodđodiedđut unnitlogugielaid, guovttagielatvuoda ja máná gielaoččodeami birra
- ✖ Hutkáivuhta: materálaid ja stohkosiid galgá ovddidit ieš
- ✖ Giellabeasi bargi galgá hupmat ollu, stoahkat ollu mánáiguin, oassalasttit ollu mánáid buđaldeapmái